

9 januari 2025 av [mansnormark](#)

Nämndemannasystemet har länge debatterats och 2013 genomfördes en statlig utredning med målet att bredda rekryteringen och minska det politiska inflytandet. Men trots att utredningen föreslog förändringar har dessa inte förverkligats.

GU kan nu visa, genom en kartläggning av 1327 domar, hur nämndemän vill döma i tingsrätten. Vår gransknings resultat avslöjar tydliga mönster.

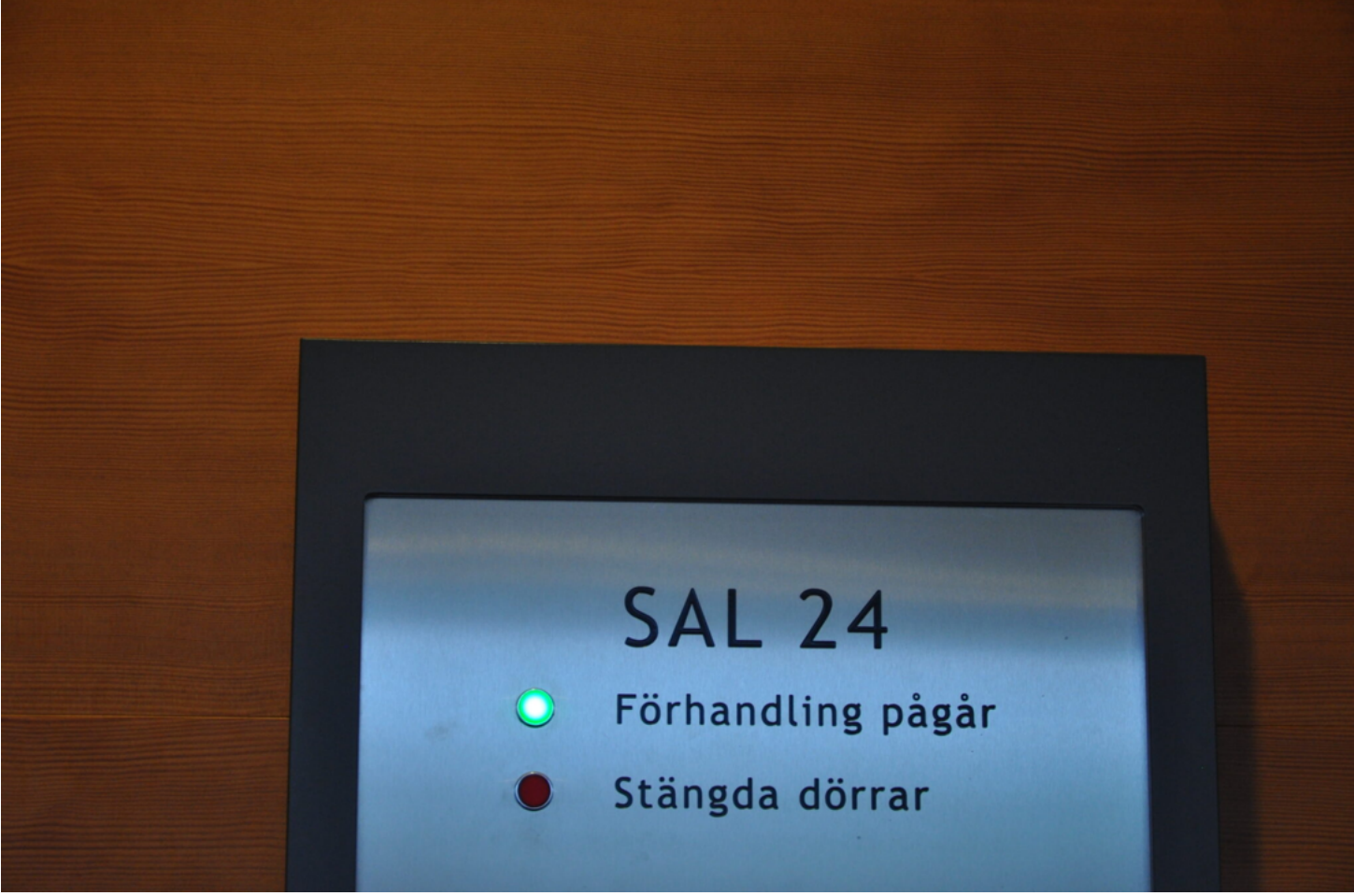
– Det här är ju något som riskerar att sänka förtroendet för domstolarna, säger juristdomaren Henrik Andersson.

Sverige har haft nämndemän i flera hundra år och systemet finns till för att stärka rättstryggheten. Syftet är att de ska ge allmänheten insyn och representera Sveriges befolkning i rätten. Deras uppgift är precis som juristdomarens att döma opolitiskt, objektivt och grunda sina beslut i bevis.

Samtidigt har nämndemannasystemet kritiserats, bland annat för att de inte har någon juridisk utbildning och är politiskt tillsatta.

GU har undersökt 1327 brottmålsdomar med skiljaktig mening och vår granskning avslöjar flera framträdande mönster.

Ta del av hela granskningen nedan.

Göteborgs tingsrätt. Bild: Svante Alling

Del 1: Partipolitiska mönster bland nämndemän: "Tilltalade kan bli offer för politiska mål"

Det är partierna i kommunfullmäktige som nominerar nämndemän till Sveriges tingsrätter. Inget regelverk kräver att nämndemän ska vara medlemmar i ett politiskt parti, men 2023 var 94 procent av nämndemännen det, enligt Domstolsverket.

GU kan nu avslöja att nämndemäns inställning skiljer sig åt beroende på vilket parti som nominerat dem, samt om den tilltalade har ett svenskt eller utländskt klingande namn.

– Det är inte överraskande att man röstar som man tycker både i valet och i en nämndemannasituation. Jag hade varit mer förvånad om det vore tvärtom, säger en SD-nominerad nämndeman.

[Läs del 1 här.](#)

Nämndemän ska inte påverkas av deras politiska nomineringar men GU kan visa på ett tydligt mönster. Bild: Svante Alling/Montage

Del 2: Rådmannen: "Det här riskerar att sänka förtroendet för domstolarna"

GU har pratat med rådmannen Henrik Andersson och andra domare i tingsrätten som kommenterar granskningens resultat. Andersson tycker det är uppseendeväckande att nämndemäns inställning skiljer sig åt beroende på vilket parti som nominerat dem.

Rådmannen Henrik Andersson vid Göteborgs tingsrätt. Bild: Svante Alling

"Det här är något som riskerar att sänka förtroendet för domstolarna och jag tror det är oerhört viktigt att domstolarna kan behålla ett högt förtroende. För har man inte legitimitet så förlorar man en stor del av poängen" – Rådmannen Henrik Andersson, Göteborgs tingsrätt.

GU har även pratat med Linda Ingvarsson, ordförande i Nämndemännens riksförbund. Hon tror inte att granskningen är ett bevis på politiska mönster utan att den visar samhällets åsikter i stort.

– Det handlar inte om partipolitik över huvud taget skulle jag säga. Vi har en mix av olika tankar och åsikter i samhället så jag tror att det är det som speglas.

[Läs del 2 här.](#)

Del 3: Sandra och Vendelas våldtäktsmän friades av nämndemännen – mot juristdomarens vilja

"Sandra" och "Vendela" utsattes för våldtäkt. I bägge fallen har nämndemän gått emot juristdomaren i tingsrätten och friat den tilltalade. När detta sker, att nämndemännen avgör domslutet, kallas det för en nämndemannadom.

Sandra och Vendelas domar överklagades och i hovrätten fälldes männen. Men väntan på hovrättsdomen var påfrestande.

– Det var ett riktigt helvete. Jag hade nog inte anmält om jag visste hur jobbig hela den här processen skulle bli, säger Vendela.

Genrebild på kvinna i tingsrätten. Bild: Svante Alling

Sandras och Vendelas historier är inte unika. GU har tittat på 344 nämndemannadomar och en av de vanligaste brottskategorier bland dessa är sexualbrott. GU har därför undersökt sådana domar från 2024 och 2023 och vi har kunnat se ett mönster:

När den tilltalade frias i tingsrätten av nämndemännen så ändrar hovrätten domslutet till en fällande dom i en klar majoritet av fallen.

[Läs del 3 här.](#)

- ▼ Så gjordes granskningen
- GU har via Infotorg granskat 1327 domar med skiljaktig mening. Vårt urval sträcker sig från 1 januari 2024 till 1 november 2024.
 - Vi begärde ut offentliga handlingar från Sveriges kommuner och sammanställde en databas över vilka partier som nominerat nämndemännen.
 - Skiljaktig mening innebär att någon i rätten, juristdomaren eller någon av de tre nämndemännen, ställer sig emot domslutet som fallit.
 - För att göra resultatet proportionerligt tog vi antalet hårda respektive milda skiljaktiga meningar per parti, delat med det totala antalet skiljaktiga meningar från varje parti. På så vis räknades procentsatserna uppdelat efter varje parti ut i samtliga visualiseringar.
 - Av 1327 domar var nämndemän nominerade från något riksdagsparti skiljaktiga i 1120 stycken. I övriga 207 fall var nämndemän nominerade av lokalpartier eller juristdomaren skiljaktiga. Det finns också några få fall där nämndemän var opolitiskt nominerade eller att partibeteckningen saknades.
 - De skiljaktiga nämndemännens inställning i varje fall tolkades som hårda eller milda utifrån deras motivering i domen. Den hårdare inställningen innefattar en variation av bland annat yrkande för en hårdare påföljd, fria/fälla, ett större skadeståndsanspråk och förverkande av egendom. De nämndemän som yrkade för en mildare dom definierades som mildare.
 - I vårt kodschema kategoriserade vi de tilltalade utifrån hur deras namn klingar. Från det skapade vi ett filter baserat på den tilltalades namn och därefter identifierades samtliga skiljaktiga nämndemän i dessa fall.
 - I vårt underlag fanns även 248 fall där den tilltalade hade annat medborgarskap än svenskt. Siffrorna indikerar på samma mönster som grafen för utländskt klingande namn.
 - Av 1327 domar var 344 stycken så kallade nämndemannadomar. En nämndemannadom innebär att juristdomaren blivit nedröstad och nämndemännen avgjort domslutet.
 - I vårt kodschema delade vi upp brotten i 21 olika kategorier. Sexualbrott var den fjärde vanligaste brottskategorin av alla nämndemannadomar i vald tidsperiod. Vi valde därför att undersöka nämndemannadomarna vid sexualbrott även för 2023.
 - Därefter undersökte vi de fall där juristdomaren velat fälla en tilltalad som friats i tingsrätten av nämndemännen.
 - I 29 av 36 fall (2024) friade nämndemännen den tilltalade i tingsrätten. Av de tolv som prövats av hovrätten har tio fall ändrats till fällande dom. I övriga 16 fall har hovrättsbeslut ännu inte fallit.
 - I 19 av 24 fall (2023) friade nämndemännen den tilltalade i tingsrätten. 13 av dessa ändrades i hovrätt till fällande dom. Ett fall väntar fortfarande på hovrättens beslut.
 - Totalt för åren 2023 och 2024 överklagades 58 av 60 sexualbrottsdomar där det blivit en nämndemannadom.

Text: Svante Alling, Hedda Andréasson, Simon Karlsson, John Lundberg, Maja Lundberg & Måns Normark

- [Okategoriserade](#)
- < [Sandra och Vendelas våldtäktsmän friades av nämndemännen – mot juristdomarens vilja](#)
- > [Rådmannen: "Det här riskerar att sänka förtroendet för domstolarna"](#)

Lämna en kommentar

Inloggad som mansnormark. [Redigera din profil.](#) [Logga ut?](#) Obligatoriska fält är märkta *

Publicera kommentar

9 januari 2025 av [mansnormark](#)

Bild/illustration: Svante Alling, Simon Karlsson. (Logotyper hämtade från riksdagspartiernas hemsidor).

Partipolitiska mönster bland nämndemän: "Tilltalade kan bli offer för politiska mål"

Nämndemän ska vara objektiva och opolitiska i rättsalen. Men GU kan i en granskning avslöja att nämndemännens inställning skiljer sig åt beroende på vilket parti som nominerat dem, samt om den tilltalade har ett svenskt eller utländskt klingande namn.

– Tilltalade kan bli offer för deras politiska mål, säger Laura Ervo, professor i processrätt.

I Sveriges tingsrätter dömer juristdomaren tillsammans med tre nämndemän och det räcker att två parter vill fria för att detta också ska bli domslutet. Nämndemännen nomineras av politiska partier i kommunerna, men uppdraget är opolitiskt.

– De ska vara vanliga människor som förstår livet och samhället utan juridiska kunskaper. På så sätt kan de balansera upp och tillsammans med domaren döma rättvist, säger Laura Ervo, professor i processrätt på Örebro universitet.

Vidare menar hon att nämndemannauppgiftet är en krävande roll.

– De har jättemycket makt och ansvar i att döma enligt lagen och tillämpa svensk lagbok på samma sätt som domaren. Detta trots att domaren studerat i cirka fem år och gjort mer praktiskt innan deras tjänstgöring.

GU har granskat 1327 brottmålsdomar med skiljaktig mening från 2024 i Sveriges tingsrätter. Att vara skiljaktig innebär att man motsätter sig domslutet. Har nämndemännen eller juristdomaren varit skiljaktiga och velat ha ett hårdare domslut har de definierats som hårdare, medan de som velat ha ett mildare domslut klassats som mildare.

- ▼ Därför granskar vi domar med skiljaktig mening
- I varje dom kan juristdomaren eller någon av nämndemännen vara skiljaktig till domslutet. Oftast är rätten överens men när någon/några är oenig/oeniga blir dessa skiljaktiga.
 - De skiljaktiga kan till exempel vara oeniga om hela domslutet, påföljden eller om skadeståndet ska vara högre eller lägre.
 - Är någon av parterna skiljaktiga ska detta motiveras i domen. Där beskrivs varför den/de skiljaktiga inte håller med avgörandet.
 - Det är utifrån denna motivering vi har kunnat avgöra om nämndemännen är hårdare eller mildare än domslutet.
 - GU har via Infotorg granskat 1327 domar med skiljaktig mening. Vårt urval sträcker sig från 1 januari 2024 till 1 november 2024.
 - Totalt var det mellan januari och september 2024, 40 925 brottmål med huvudförhandling och dom.

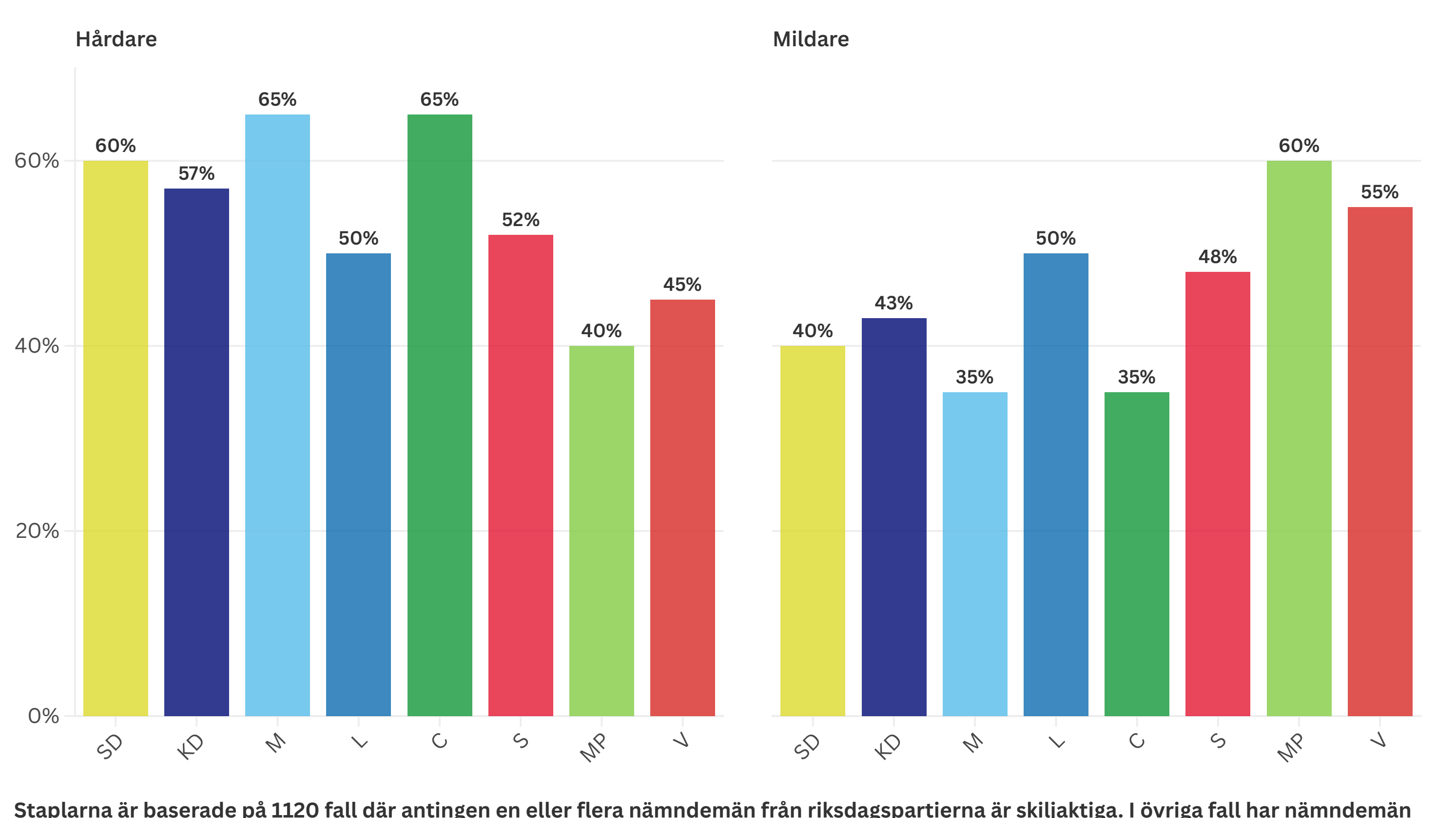
Vår kartläggning visar att nämndemännens inställning skiljer sig åt beroende på vilket parti som nominerat dem.

Nämndemän nominerade av Sverigedemokraterna, Kristdemokraterna, Moderaterna och Centerpartiet är hårdare.

De som nominerats av Vänsterpartiet och Miljöpartiet har oftare en mildare inställning.

Så vill skiljaktiga nämndemän döma i tingsrätten

Genom att klicka i eller ur de olika partifärgerna ovanför diagrammet går det att jämföra de valda nämndemännens inställning.

Staplarna är baserade på 1120 fall där antingen en eller flera nämndemän från riksdagspartierna är skiljaktiga. I övriga fall har nämndemän från lokalpartier eller juristdomaren varit skiljaktig. Det finns också några få fall där nämndemän var politiskt nominerad eller att partibeteckningen saknades.

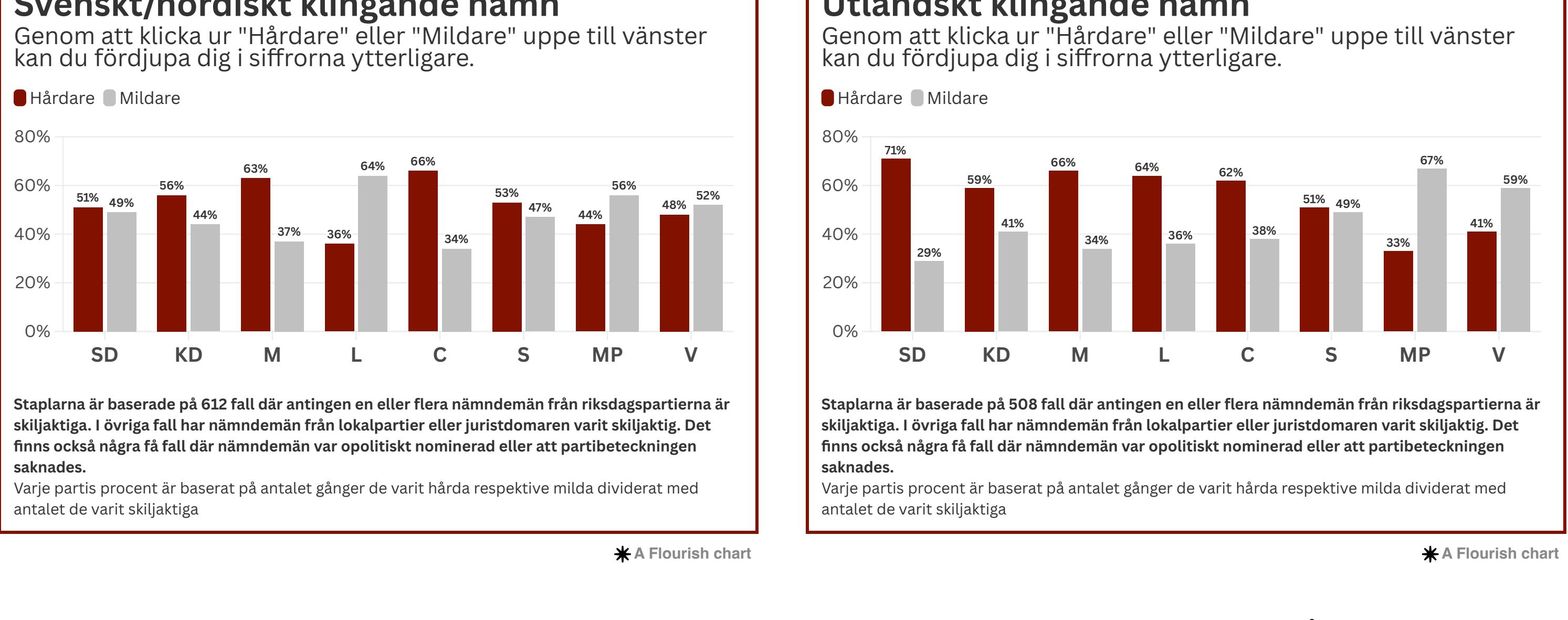
Varje partis procent är baserat på antalet gånger de varit hårda respektive milda dividerat med antalet de varit skiljaktiga.

★ A Flourish chart

Nämndemän nominerade av Liberalerna och Socialdemokraterna är de enda som är i princip lika hårda som milda.

Men detta ändras när vi delar upp de tilltalade efter utländskt klingande namn och svenskt och nordiskt klingande namn.

Så vill nämndemän döma när den tilltalade har:

De största förändringarna finns hos nämndemän nominerade av Liberalerna och Sverigedemokraterna. Dessa är betydligt hårdare mot tilltalade med utländskt klingande namn än de med svenskt och nordiskt.

Även inställningen hos V- och MP-nämndemän förändras. De är mildare mot tilltalade med utländskt klingande namn jämfört med de med svenskt/nordiskt klingande namn.

Nämndemän från resterande partier har liknande inställning oavsett den tilltalades namn.

Nämndemannen: "Det är inte överraskande"

Linda Ingvarsson, ordförande för Nämndemännens riksförbund, är tveksam till granskningens resultat.

Linda Ingvarsson är ordförande för Nämndemännens Riksförbund.
Bild: Nämndemännens Riksförbund

– Jag tycker det är olyckligt att man lyfter fram det på det här sättet, alltså att det är kopplat till politiken. Vi ska representera folket i domstolarna, vi utgår från svensk lagstiftning och bevisvärdering.

Hon vill inte gå in djupare på resultatet, utan menar att det är en fråga för politiken. Vidare framhåller hon i stället organisationens egna enkätundersökning som mer än 3000 av deras medlemmar svarat på.

– Resultatet visade att det inte var så mycket politiskt påverkan, det var i så fall marginellt.

Nämndemäns oberoende har länge diskuterats och 2013 genomfördes en statlig utredning med målet att bredda rekryteringen och minska det politiska inflytandet.

Den föreslog att hälften av nämndemännen skulle tillsättas helt opolitiskt, ett förslag som inte förverkligats.

GU har pratat med flera nämndemän som förekommer i vår kartläggning.

– Det är inte överraskande att man röstar som man tycker både i valet och i en nämndemannasituation. Jag hade varit mer förvånad om det vore tvärtom, säger en SD-nämndeman.

Hon menar att de som sitter som nämndemän inte ska vara politiska företrädare.

– Vi sitter där som människor och vi utgår från oss själva och våra egna erfarenheter.

En nämndeman nominerad av Vänsterpartiet är inte förvånad över hur det ser ut, men betonar sina egna principer.

– För mig spelar det ingen roll om den tilltalade är svensk eller invandrare. Det är viktigt att det går rättvist till. Är de brottslingar ska de få hårda straff och är de oskyldiga ska de frias, säger han.

En nämndeman som är nominerad av Liberalerna säger att han själv inte upplevt några tecken på politiska mönster, men han tror att det kan påverka vissa delar av domslutet.

– Det kan hända att det spelar roll i frågan om påföljd. Men annars kan jag inte se något mönster. Jag bildar mig en egen uppfattning. När jag inte håller med juristdomaren så argumenterar jag för min egen ståndpunkt, säger han.

Professorn: "Rättsväsendet borde inte påverkas av politiska åsikter"

Laura Ervo, professor i processrätt på Örebro universitet, har tagit del av vår kartläggning. Hon ser en potentiell problematik med att nämndemän tar med partipolitiska åsikter in i tingsrätten.

– Det är möjligt att risken finns. Samma nämndemän sitter inte i alla brottmål och då kanske det inte blir någon praxis, utan då handlar det troligen om enskasta fall. Vilket leder till att enskilda tilltalade kan bli offer för deras politiska mål, säger hon.

Laura Ervo menar att om man vill förändra rättspolitiken så ska detta göras i riksdagen och inte i rollen som nämndeman.

– Men den skillnaden kanske de inte förstår och då finns en risk att de agerar i enskilda fall. Därför kan någon få en hårdare påföljd än någon annan i ett liknande fall. Då blir det inte enhetligt, som det borde vara: att alla som begår brott under liknande omständigheter får mer eller mindre samma påföljd.

Laura Ervo, professor i processrätt på Örebro universitet.
Bild: Privat

Sveriges tingsrätter har inga uppgifter om vilka partier som nominerar nämndemännen eftersom uppdraget är opolitiskt. Vilka nämndemän som sitter i vilken förhandling avgörs av slumpen. Bland de 1327 domar som har granskats finns det ett trettiotal fall där samtliga nämndemän varit nominerade från samma parti.

Professorn ser det som paradoxalt att nämndemän förväntas vara opartiska trots att det är partierna som väljer nämndemännen som nomineras.

– Det är principiellt konstigt eftersom rättsväsendet borde vara neutralt och inte påverkas av politiska åsikter. Trots att man ber dem att hålla sina värderingar och åsikter borta, har de ändå blivit valda på grund av det. Det låter krockande.

Vi har flera gånger sökt Sveriges justitieminister Gunnar Strömmer. Han har avböjt medverkan och hänvisar istället till Justitiedepartementet som i mejlsvar förklarar att en utredning "gjort bedömningen att nuvarande reglering av nämndemäns lämplighet är ändamålsenlig och väl avvägd och att det inte finns något behov av ytterligare åtgärder för att tydliggöra att nämndemannauppgiftet inte är ett politiskt uppdrag".

Läs del 2 i granskningen av nämndemannasystemet: "Det här riskerar att sänka förtroendet för domstolarna"

▼ Läs hela svaret från Rebecca Riesenfeld, Rättssektionschef vid Justitiedepartementet

Justitiedepartementet återkommer här med information om vad regeringen har tagit till för åtgärder i fråga om nämndemän de senaste åren. Nämndemän nomineras av de politiska partierna men det är inte ett politiskt uppdrag. Genom åren har flera åtgärder vidtagits för att tydliggöra detta.

Alla nämndemän ska bl.a. genomgå en utbildning innan man börjar sin tjänstgöring. Ett viktigt inslag i utbildningen är att tydliggöra vikten av att nämndemän är oberoende. Rekryteringen och tidpunkten för val av nämndemän har separerats från de allmänna valen.

Inför nämndemannavalet 2023 gav regeringen Domstolsverket i uppdrag att genomföra informationsinsatser för presumtiva nämndemän och nominerande och väljande organ i syfte att få till stånd en bredare rekrytering utanför den partipolitiska kretsen. I regleringsbrevet för 2024 gav vidare regeringen Domstolsverket i uppdrag att redovisa hur myndigheten arbetar för att ge stöd till domstolarna i arbetet med att anordna utbildningar för nämndemän, bland annat gällande nämndemannarollen.

En utredare har även haft i uppdrag att se över vissa frågor kopplade till nämndemannauppgiftet. Slutsatserna presenterades i promemorian "En översyn av vissa frågor om offentliga biträden", och utredaren gör bedömningen att nuvarande reglering av nämndemäns lämplighet är ändamålsenlig och väl avvägd och att det inte finns något behov av ytterligare åtgärder för att tydliggöra att nämndemannauppgiftet inte är ett politiskt uppdrag.

Promemorian har remitterats och förslagen bereds i Regeringskansliet."

- ▼ Så gjordes granskningen
- GU har via Infotorg granskat 1327 domar med skiljaktig mening. Vårt urval sträcker sig från 1 januari 2024 till 1 november 2024.
 - Vi begärde ut offentliga handlingar från Sveriges kommuner och sammanstälde en databas över vilka partier som nominerat nämndemännen.
 - Skiljaktig mening innebär att någon i rätten, juristdomaren eller någon av de tre nämndemännen, ställer sig emot domslutet som fallit.
 - För att göra resultatet proportionerligt tog vi antalet hårda respektive milda skiljaktiga meningar per parti, delat med det totala antalet skiljaktiga meningar från varje parti. På så vis räknades procentsatserna uppdelat efter varje parti ut i samtliga visualiseringar.
 - Av 1327 domar var nämndemän nominerade från något riksdagsparti skiljaktiga i 1120 stycken. I övriga 207 fall var nämndemän nominerade av lokalpartier eller juristdomaren skiljaktiga. Det finns också några få fall där nämndemän var opolitiskt nominerade eller att deras partibeteckning saknades.
 - De skiljaktiga nämndemännens inställning i varje fall tolkades som hårda eller milda utifrån deras motivering i domen. Den hårda inställningen innefattar en variation av bland annat yrkande för en hårdare påföljd, fria/fälla, ett större skadeståndsanspråk och förverkande av egendom. De nämndemän som yrkade för en mildare dom definierades som mildare.
 - I vårt kodschema kategoriserade vi de tilltalade utifrån hur deras namn klingar. Från det skapade vi ett filter baserat på den tilltalades namn och därefter identifierades samtliga skiljaktiga nämndemän i dessa fall.
 - I vårt underlag fanns även 248 fall där den tilltalade hade annat medborgarskap än svenskt. Siffrorna indikerar på samma mönster som grafen för utländskt klingande namn.

* Som vi har skrivit blir nämndemän nominerade av ett parti. För att tydliggöra detta skriver vi i början av texten konsekvent "nämndemän nominerade av..." och de nämndemännens parti. Därefter skriver vi allt som oftast S-nämndemän, L-nämndemän, SD-nämndemän och så vidare. Detta gör vi för att det ska bli en enklare läsning.

Text: Svante Alling, Hedda Andréasson, Simon Karlsson, John Lundberg, Maja Lundberg & Måns Normark

Okategoriserade
> Sandra och Vendelas våldtäktsmän friades av nämndemännen – mot juristdomarens vilja

Lämna en kommentar

Inloggad som mansnormark. [Redigera din profil](#). [Logga ut?](#) Obligatoriska fält är märkta *

Publicera kommentar

9 januari 2025 av [mansnormark](#)

Bild: Svante Alling

Rådmannen: "Det här riskerar att sänka förtroendet för domstolarna"

Nämndemän nominerade av SD, KD, M och C är hårdare i tingsrätten medan de nominerade av V och MP är mildare, avslöjar GU:s granskning.

– Det här är något som riskerar att sänka förtroendet för domstolarna, säger rådmannen Henrik Andersson.

Linda Ingvarsson, ordförande i Nämndemännens riksförbund, håller inte med.

– Det handlar inte om partipolitik över huvud taget, säger hon.

GU:s granskning av nämndemannasystemet fortsätter. Del 2: "Det här riskerar att sänka förtroendet för domstolarna". Missade du del 1? [Läs den här: Partipolitiska mönster bland nämndemän: "Tilltalade kan bli offer för politiska mål"](#)

I GU:s kartläggning av 1327 domar med skiljaktig mening framkommer mönster där nämndemännens inställning i tingsrätten skiljer sig åt beroende på vilket parti de blivit nominerad av.

– Jag tror att det är väldigt svårt att få en ordentlig bild som överensstämmer med verkligheten. Jag tror att verkligheten är bättre än vad er granskning visar, säger styrelseledamoten för Nämndemännens riksförbund, Chatarina Nordström.

Lagmannen Bengt-Olov Horn, vid Gävle tingsrätt, har 13 års erfarenhet av domaryrket. Han menar att det går att generalisera nämndemännen i tre olika grupper.

– Den ena typen är de som är fantastiskt kul att jobba tillsammans med och som man verkligen har nytta av. De är intresserade, förstår vilken roll de har, ställer bra frågor och ifrågasätter en på rätt ställen.

Enligt Sveriges domstolar finns det cirka 8500 nämndemän. Bild: Svante Alling

I den andra gruppen hittas den största andelen nämndemän.

– De är ordentliga och det är inget fel på dem, men de är inte särskilt engagerade överlag. De sitter mest och håller med samt ställer kanske någon enkel fråga då och då, säger Horn.

Till sist finns den tredje gruppen nämndemän som lagmannen menar har någon slags agenda.

– Den behöver inte vara politisk men de är besvärliga och ska alltid ifrågasätta samt gärna göra tvärtom ofta oavsett vad det handlar om, säger Bengt-Olov Horn och fortsätter:

– De personerna är inte så många men de dyker upp då och då och har ibland en förmåga att påverka sina nämndemannakollegor.

Chatarina Nordström från Nämndemännens riksförbund anser att nämndemän som tar sin roll på allvar ska vara ifrågasättande.

– För det första handlar det väldigt mycket om att våga ställa frågor och ta vårt ansvar för det uppdrag vi har fått. För det andra så handlar det ju om att vara ytterst vaken och inlyssnande på alla parter. Med ett lika stort intresse och engagemang, säger hon.

Henrik Andersson, rådmän vid Göteborgs tingsrätt, har jobbat som juristdomare sedan 2011. Han delar inte upp nämndemännen i generella fack men är medveten om att det skapar rubriker när deras agerande står ut.

– Det blir uppmärksammat varje gång och det skapar en negativ bild av domstolarna och förtroendet för vårt jobb minskar. Men det är väldigt ovanligt att det sker. Jag har nästan aldrig själv varit med om det. Av min erfarenhet går det nästan alltid bra, säger han.

Titel	Innebär
Lagman	Chef för tingsrätten
Rådman	Ordinarie domare
Assessor	Fullt utbildad, ej ordinarie
Fiskal	Under utbildning
Tf. rådman	Tillfälligt tillsatt domare
EOD (extra ordinarie domare)	Tillfälligt tjänstgörande jurist

Nämndemännens ordförande: "Det handlar inte om partipolitik"

Det är partierna i respektive kommunfullmäktige som tillsätter nämndemän till Sveriges tingsrätter och det är endast riksdagen som kan ändra nämndemannasystemet. Det finns inget regelverk som kräver att nämndemän ska vara medlemmar i ett politiskt parti, men 2023 var 94 procent av nämndemännen det, enligt Domstolsverket.

Henrik Andersson är rådmän på Göteborgs tingsrätt. Bild: Svante Alling

– Även om jag i grund och botten tror att det är en god tanke att gå igenom de politiska partierna för att få ett bra tvärsnitt av Sverige, så är det sättet också sårbart för den här typen av argumentation, att det skulle bli ett politiskt inflytande i våra domstolar och det vill väl egentligen ingen ha, säger Henrik Andersson.

Han pekar mot graferna i datorn som visar vår kartläggning över hur nämndemännens sätt att döma skiljer sig åt beroende på vilket parti som nominerat dem.

– Det här är något som riskerar att sänka förtroendet för domstolarna och jag tror det är oerhört viktigt att domstolarna kan behålla ett högt förtroende. För har man inte legitimitet så förlorar man en stor del av poängen.

Linda Ingvarsson, ordförande för Nämndemännens riksförbund, säger att granskningen inte är ett bevis på politiska mönster, utan att den visar samhällets åsikter i stort.

– Det handlar inte om partipolitik över huvud taget skulle jag säga. Vi har en mix av olika tankar och åsikter i samhället så jag tror att det är det som speglas.

Förslaget: Nämndemän bör ansöka om tjänsten likt vanliga yrken

Att nämndemän nomineras av partier har debatterats under längre tid. Bengt-Olov Horn tror sig ha en möjlig lösning där politiken inte är involverad.

– Jag tycker att man ska få ansöka om en tjänst som nämndeman. Alla andra aktörer i rättssalen som domare, åklagare och advokater har fått söka sina jobb samt prövats och lämnat referenser. Det tycker jag att även nämndemännen ska få göra, säger han.

Horn tror att kvaliteten och statusen på nämndemannauppdraget skulle bli högre om man ändrar det nuvarande systemet. Henrik Andersson är inte lika säker.

– Jag tror inte att något demokratiskt land vill ha ett politiskt inflytande över domstolarna. Så på det sättet så hade det varit bättre med ett system som inte utgår från partier när man nominerar. Men med det sagt så har väl allmänheten åsikter åt alla möjliga håll så jag vet inte om det hade blivit annorlunda.

Linda Ingvarsson, ordförande i Nämndemännens riksförbund.

Nämndemännens riksförbund tycker att det nämndemannasystem som finns i Sverige i dag är bra, men säger att det finns förbättringspunkter.

– Det finns saker att göra i rekryteringsprocessen. De instanser som nominerar nämndemän behöver större kunskap kring vad uppdraget innebär och vilka krav som ställs. Eventuellt även stärka denna process med intervjuer och ett tydligt stödmaterial om vad uppdraget innefattar. Riksförbundet hoppas själva få möjligheter att påverka processen tillsammans med domstolsverket, säger Linda Ingvarsson.

En nämndeman nominerad av Vänsterpartiet är kritisk till nämndemannasystemet men håller med Ingvarsson om att bättre utbildning behövs.

– Det är helt fel att nämndemän som är utbildade när det gäller juridik ska sitta och döma mördare och brottslingar. Det räcker inte med några timmars utbildning utan vi behöver en riktig juridisk utbildning.

En nämndeman nominerad av Liberalerna tycker att nämndemannasystemet är bra men upplever att många följer juristdomarens åsikt utan att ifrågasätta.

– Många är för osjälvständiga och har svårt att ta en diskussion. Juridik är ingen exakt vetenskap utan en värdering, det finns inget facit.

Vi har flera gånger sökt Sveriges justitieminister Gunnar Strömmer. Han har avböjt medverkan och hänvisar istället till justitiedepartementet som i mejlsvar förklarar att en utredning "gjort bedömningen att nuvarande reglering av nämndemäns lämplighet är ändamålsenlig och väl avvägd och att det inte finns något behov av ytterligare åtgärder för att tydliggöra att nämndemannauppdraget inte är ett politiskt uppdrag".

[Läs nästa del av GU:s granskning av nämndemannasystemet: Sandra och Vendelas våldtäktsmän friades av nämndemännen](#)

▼ Så gjorde vi granskningen

- GU har via Infotorg granskat 1327 domar med skiljaktig mening. Vårt urval sträcker sig från 1 januari 2024 till 1 november 2024.
- Vi begärde ut offentliga handlingar från Sveriges kommuner och sammanställe en databas över vilka partier som nominerat nämndemännen.
- Skiljaktig mening innebär att någon i rätten, juristdomaren eller någon av de tre nämndemännen, ställer sig emot domslutet som fallit.
- För att göra resultatet proportionerligt tog vi antalet hårda respektive milda skiljaktiga meningar per parti, delat med det totala antalet skiljaktiga meningar från varje parti. På så vis räknades procentsatserna uppdelat efter varje parti ut i samtliga visualiseringar.
- Av 1327 domar var nämndemän nominerade från något riksdagsparti skiljaktiga i 1120 stycken. I övriga 207 fall var nämndemän nominerade av lokalpartier eller juristdomaren skiljaktiga. Det finns också några få fall där nämndemän var opolitiskt nominerade eller att deras partibeteckning saknades.
- De skiljaktiga nämndemännens inställning i varje fall tolkades som hårda eller milda utifrån deras motivering i domen. Den hårda inställningen innefattar en variation av bland annat yrkande för en hårdare påföljd, fria/fälla, ett större skadeståndsanspråk och förverkande av egendom. De nämndemän som yrkade för en mildare dom definierades som mildare.
- I vårt kodschema kategoriserade vi de tilltalade utifrån hur deras namn klingar. Från det skapade vi ett filter baserat på den tilltalades namn och därefter identifierades samtliga skiljaktiga nämndemän i dessa fall.
- I vårt underlag fanns även 248 fall där den tilltalade hade annat medborgarskap än svenskt. Siffrorna indikerar på samma mönster som grafen för utländskklingande namn men urvalet är för litet.

Text: Svante Alling, Hedda Andréasson, Simon Karlsson, John Lundberg, Maja Lundberg & Måns Normark

Okategoriserade
GU granskar nämndemannasystemet
GU GRANSKAR NÄMNDEMANNASYSTEMET

Lämna en kommentar

Inloggad som mansnormark. [Redigera din profil.](#) [Logga ut?](#) Obligatoriska fält är märkta *

Publicera kommentar

9 januari 2025 av [mansnormark](#)

Bild/Illustration: Svante Alling, Simon Karlsson, Hedda Andréasson

Sandra och Vendelas våldtäktsmän friades av nämndemännen – mot juristdomarens vilja

“Vendela” och “Sandra” våldtäktsmän friades av nämndemän i tingsrätten medan juristdomaren ville fälla. GU har granskat liknande fall och nästan alla har överklagas till hovrätt, och 2023 ändrades en majoritet till fällande dom. För Vendela tog det ett år från att våldtäkten ägt rum till att gärningsmannen senare dömdes.

– Jag hade nog inte anmält om jag visste hur jobbig hela den här processen skulle bli, säger hon.

GU:s granskning av nämndemannasystemet fortsätter. Del 3: Sandra och Vendelas våldtäktsmän friades av nämndemännen. Missade du del 2? [Läs den här: “Det här riskerar att sänka förtroendet för domstolarna”](#)

Vendela träffade mannen på en festival. När natten började lida mot sitt slut åkte de hem till honom. Där våldtog han henne. Några timmar efter händelsen bestämde hon sig för att polisanmäla mannen och när han blev åtalad trodde hon på en fällande dom i tingsrätten, men så blev inte fallet. Mannen friades.

– Jag tyckte att det var så konstigt. Två nämndemän hade friat honom medan juristdomaren ville att han skulle fällas. Jag fattade ingenting.

I Sverige dömer vi enligt principen “hellre fria än fälla” vilket innebär att det räcker att två i rätten vill fria den tilltalade, för att det också ska bli domslutet.

Nämndemännen motiverade bland annat domslutet med att Vendela tidigare hade gett samtycke och att tillfällena därför kunde ses som ett sammanhängande händelseförlopp. Det rörde upp starka känslor och tankar hos henne.

– Det kändes då som att det jag berättat inte hade hänt. Som att det inte är sant. Tror de att jag har ljugit? säger hon.

▼ Så dömer tingsrätten

I tingsrätten sitter en juristdomare med tre nämndemän. Skillnaden mellan en nämndeman och en juristdomare är att den förstnämnda ska representera folket i domstolen. Nämndemän brukar kallas för “lekmän” då de inte behöver någon juridisk utbildning. Tillsammans dömer de i rätten där varje röst väger lika tungt.

Vendelas historia är inte unik — en majoritet av fallen ändras i hovrätt

Det Vendela var med om kallas för en nämndemannadom. Det innebär att juristdomaren blivit nedröstad och nämndemännen avgjort domslutet. GU har undersökt 344 sådana domar, en av de vanligaste brottskategorierna bland dessa är sexualbrott. De två senaste åren rör det sig om 60 sexualbrottsdomar där juristdomaren röstats ned av nämndemännen i tingsrätten. Av dessa var det 48 friande domar.

– Att kvinnor som sitter i en utsatt situation i domstolen ska behöva få den käftsmällen som det blir när nämndemännen friar och juristdomaren fäller. Det är ett slag i ansiktet, säger målsägandebiträdet Sofie Herrström.

Hon har sju års erfarenhet som målsägandebiträde och menar att för målsägande upplevs en nämndemannadom vara ett beslut som fattats på en känsla snarare än att man faktiskt bedömt juridiken.

Sexualförbrytarna som nämndemän friade i tingsrätten

Några fall av nämndemannadomar där juristdomaren röstats ner och den tilltalade friats

Source: Bilderna är genrebilder, hämtade från Canva.com

✳️Interactive content by Flourish

GU har även pratat med Sandra och också varit med om en dom där nämndemän friade hennes våldtäktsmän.

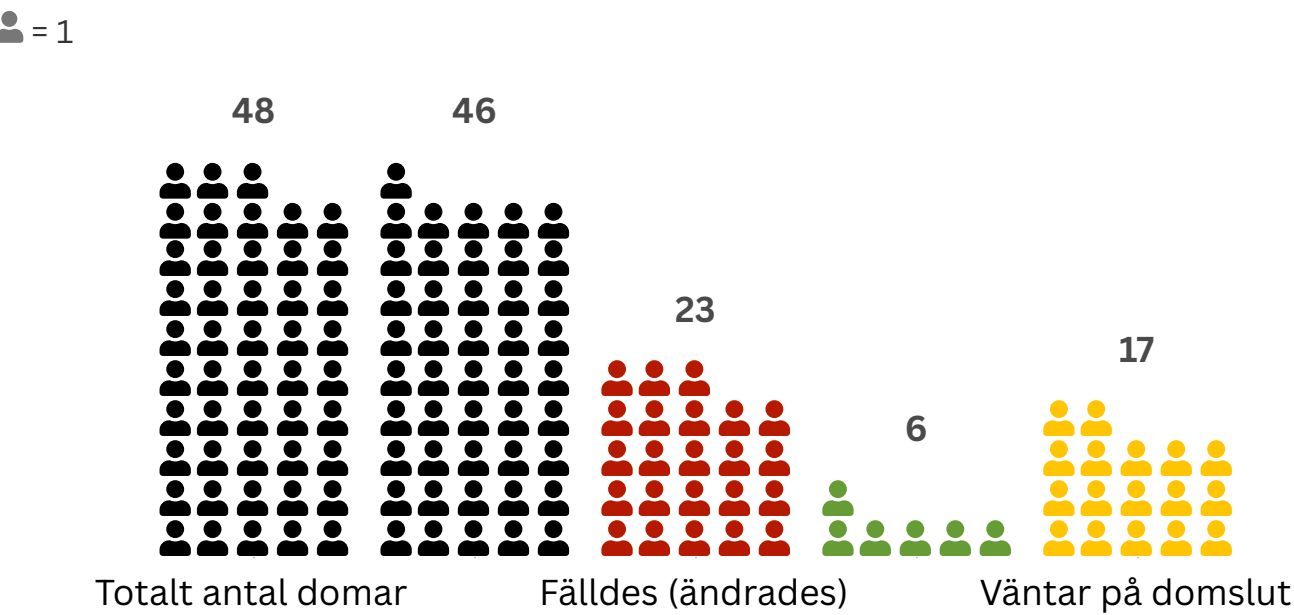
– Jag kunde inte tro det. Det kändes som att livet inte kunde bli värre, att det inte fanns någon mening med det. Jag hade hela tiden tankar kring vad som hände med mig, att han skulle leta efter mig och göra något ännu värre.

Gemensamt för Sandra och Vendela var att tingsrättsbeslutet ändrades i hovrätt, något som GU:s granskning visar vara vanligt vid nämndemannadomar rörande sexualbrott.

Av 48 friande domar överklagades 46 och 2023 ändrades en majoritet av de friande domarna till fällande. 2024 har hittills tio av tolv friande domar ändrats till fällande. 17 domar väntar fortfarande på hovrättsbeslut.

Friande nämndemannadomar sexualbrott

Visualiseringen visar samtliga sexualbrottsdomar i Sveriges tingsrätter där den tilltalade friades av nämndemännen mot juristdomarens vilja. (2023-2024)

Källa: Statistiken bygger på GU:s granskning av domar med skiljaktig mening. Domarna är hämtade från Infotorgs databas.

✳️ A Flourish pictogram

Väntade ett år på den fällande domen

Sandra och Vendelas gärningsmän blev till slut dömda till fyra respektive tre års fängelse, men båda beskriver hur påfrestande det var att först inte bli betrodd i tingsrätten och hur jobbig tiden mellan domsluten var.

– Jag gick hela tiden igenom vad jag hade sagt vid första rättegången. Vändades över att jag sagt något fel, säger Sandra.

Mellan tingsrättsbeslutet och hovrättsbeslutet kan det dröja flera månader.

– Det är jättejobbigt att gå igenom en rättsprocess, speciellt när det kommer till sexualbrott. Dels ska du ha vågat anmäla och sen när du gjort det kommer du bli ifrågasatt, säger Sofie Herrström och fortsätter:

– Målsäganden kommer kanske först sitta på tre, fyra eller fem förhör och berätta om intima detaljer för olika utredare. Sedan behöver du återberätta allt i domstol inför den som utsatt dig för de här brotten. Åklagare, försvarare, målsägandebiträde och även rättsens ordförande kommer också ställa frågor. För att du uppfattas trovärdig så kommer du också behöva vara detaljerad i dina svar. Det är en jättetuff situation.

För Vendela tog det ett år från att våldtäkten ägt rum till att det slutgiltiga domslutet föll.

När nämndemännen friade honom i tingsrätten släpptes han fri i väntan på hovrättsens rättegång.

– Den tiden var ett riktigt helvete. Då fick också alla kompisar reda på allting. Jag hade nog inte anmält om jag visste hur jobbig hela den här processen skulle bli, säger Vendela.

Sandra och Vendela heter egentligen något annat.

Vi har flera gånger sökt Sveriges justitieminister Gunnar Strömmer. Han har avböjt medverkan.

▼ Så gjordes granskningen

- GU har via Infotorg granskat 1327 domar med skiljaktig mening. Vårt urval sträcker sig från 1 januari 2024 till 1 november 2024.

- Skiljaktig mening innebär att någon i rätten, juristdomaren eller någon av de tre nämndemännen, ställer sig emot domslutet som fallit.

- Av 1327 domar var 344 stycken så kallade nämndemannadomar. En nämndemannadom innebär att juristdomaren blivit nedröstad och nämndemännen avgjort domslutet.

- I vårt kodschema delade vi upp brotten i 21 olika kategorier. Sexualbrott var den fjärde vanligaste brottskategorin av alla nämndemannadomar i vald tidsperiod. Vi valde därför att undersöka nämndemannadomarna vid sexualbrott även för 2023.

- Därefter undersökte vi de fall där juristdomaren velat fälla en tilltalad som friats i tingsrätten av nämndemännen.

- I 29 av 36 fall (2024) friade nämndemännen den tilltalade i tingsrätten. Av de tolv som prövats av hovrätten har tio fall ändrats till fällande dom. I övriga 16 fall har hovrättsbeslut ännu inte fallit.

- I 19 av 24 fall (2023) friade nämndemännen den tilltalade i tingsrätten. 13 av dessa ändrades i hovrätt till fällande dom. Ett fall väntar fortfarande på hovrättsens beslut.

- Totalt för åren 2023 och 2024 överklagades 58 av 60 sexualbrottsdomar där det blivit en nämndemannadom.

Text: Svante Alling, Hedda Andréasson, Simon Karlsson, John Lundberg, Maja Lundberg & Måns Normark

■ [Okategoriserade](#)

< [Partipolitiska mönster bland nämndemän: “Tilltalade kan bli offer för deras mål”](#)

> [GU granskar nämndemannasystemet](#)

Lämna en kommentar

Inloggad som mansnormark. [Redigera din profil](#). [Logga ut?](#) Obligatoriska fält är märkta *

Publicera kommentar